

Onko empirinen käänne vain empirian kääntötakki?

Tommi Nieminen

40. Kielitieteen päivät, Tampere 2.-4.5.2013

ITÄ-SUOMEN
YLIOPISTO

“Empiria” (kielitieteessä)?

- lähtökohtaisesti hankala sana niin käsitteellisesti kuin käytöltään
- onko kyseessä:
 - ‘havainto’?
 - ‘kokemus’?
 - ‘koe’?

Empiria havainto(i)na

- primaariset havainnot ovat ankarasti aika-paikkaisia:
 - määrätapahtuma määrähetkellä
 - ei välttämättömiä kytköksiä mihinkään itsensä ulkoiseen
 - (vain) itseidenttinen: toinen tapahtuma on "eri"
- hetkellisyys, ei-palautettavuus
 - ei kielellistettävissä, koska kieli käsittelee vain tyyppejä (luokkia) – ts. abstrahoi irti havainnon kokonaisuudesta
 - ei edes ajateltavissa, koska myös ajattelu suhteuttaa havainnot toisiinsa

Empiria kokemuksena

- jo havainto havainnosta on jotain muuta kuin havainto
- havainnoista rakentuu **kokemus**
 - selittävä (tulkitseva) järjestelmä: *miksi* jotakin tapahtuu (seuraa)?
miksi ei tapahdu jotakin muuta?
 - kokemus on peirceläisessä sanastossa **tapa** (*habit*): tapa tehdä X, tapa ymmärtää X teoksi, tapa tulkita teko X
- kokemus on paitsi karttuva myös korjautuva
- kokemus on aina laajempi kuin havaintojen summa, ja varsinkin se on laajempi kuin selitettävissä olevien havaintojen summa!

Empiria kokeina

- empiria tutkijan kokeina (eksperimentteinä) on kiinnostava lähinnä tieteen diskurssin kannalta
 - mitä voi väittää ja millä eväin?
 - onko väite perusteltu hyvin vai vaillinaisesti?
- tämä näkökulma on metodologinen, eli:
 - empiria on esimerkinomaista – empiria ei itsessään selitä vaan sitä käytetään apuna selittämään
 - empiria tässä mielessä ei liity mitenkään (tai ainakaan millään suoralla tavalla) siihen, mitä kieli on

Kielen normi eli sääntö

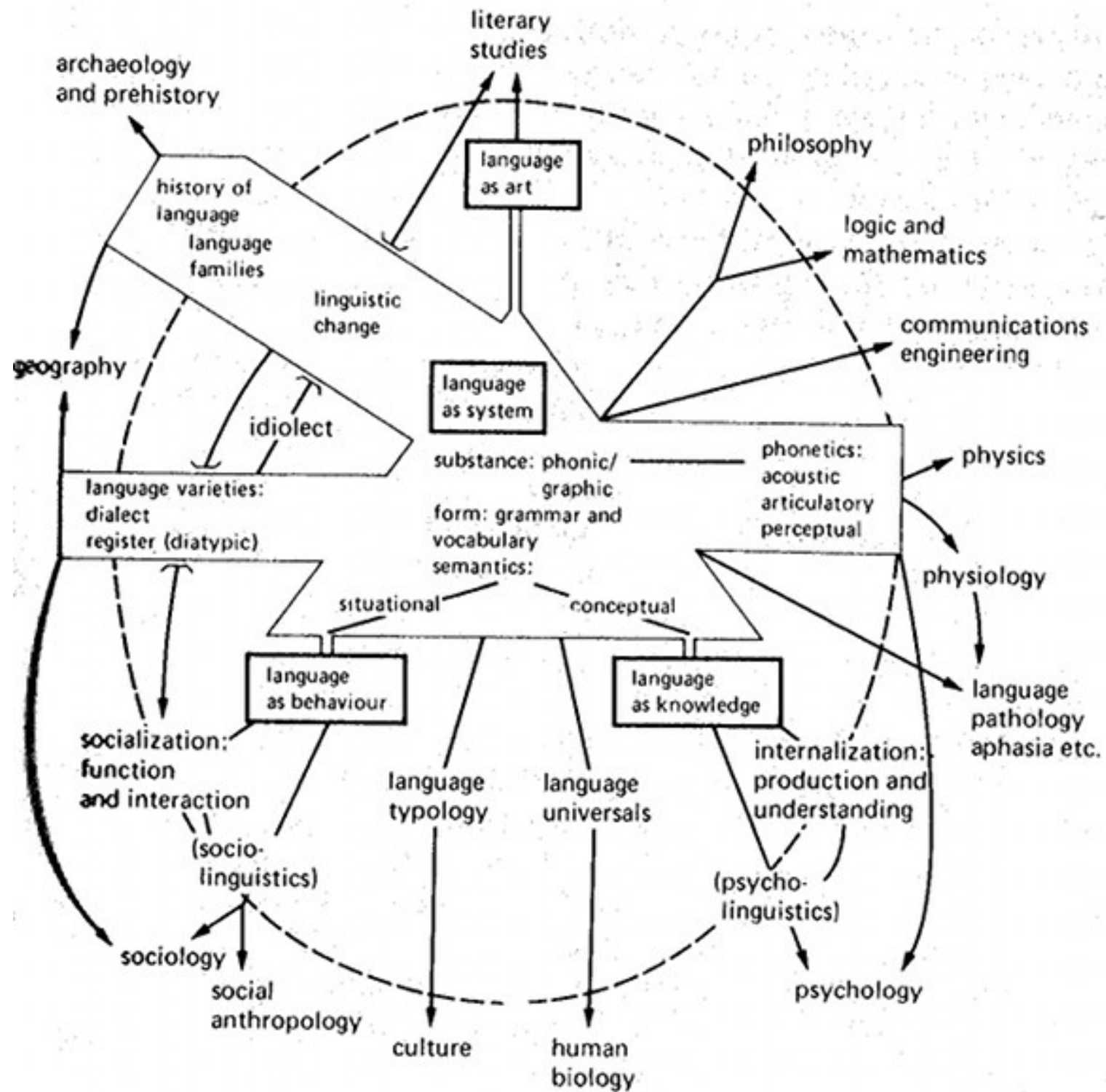
- normi:
 - miten asioiden tulisi olla
 - miten selittää asioiden yhteys
- normi perustuu aina havaintoon
 - normi ei ole synnynnäinen
 - noudattamaton normi lakkaa lopulta olemasta normi
 - tyhjä selitys ei lopulta selitä mitään
- erotettava todella normilauseesta

Empiirinen käänne

- kuka puhuu "empiirisestä käännteestä"?
- englanninkielisessä tutkimuskirjallisuudessa ilmausta ei juuri tapaa
- toisaalta vuosituhatosen vaihteessa ilmestyi joitakin kielitiedettä ja sen metodologiaa käsitteleviä teoksia, joissa empiria korostui
- (toki aiemminkin, vrt. Itkos-debatti 1970–80-luvuilla)

Kenelle käänne oli (tai on) empiirinen?

- kielitieteessä on osa-alueita, joiden on lähes väkisin oltava empiirisiä
 - sociolingvistiikka (missä hypoteeseillakin lienee havaintopohja vähintään toisesta kieliyhteisöstä)
 - kielihistoria (joskin spekulatiiviset pohdinnat mahdollisia, niillä ei ole sinänsä tieteen arvoa)
 - psykolingvistiikka (ellei sitä laimenneta – alkuvaiheen – kognitiiviseksi kielitieteeksi; hypoteesit tavallisia)
 - jne.

(Kuvitteellinen) empirinen käänne sosiolingvistiikassa

- mitä olisi (tai on) epäempirinen sosiolingvistiikka?
 - hypoteesien luomista kielen ja sitä käyttävän yhteisön suhteista?
 - mutta: miten tämä olisi todella epäempiristä? jolleivat hypoteesit perustuisi havaintoihin, ne olisivat lähtökohtaisestikin mielettömiä
- sosiolingvistiikkaan lähtökohtaisesti kuuluvat puheyhteisön (diskurssi-, kieli-) käsite ja suhteen luominen kielen ja tämän yhteisön välille pakottavat sen empiriseksi tutkimusalaksi

Empiirinen käänne – diskurssintutkimuksessa

- ehkä keskeisin empiirisen käänteeseen paikka on Cambridgen kielifilosofiaan pohjautuneen lingvistisen pragmatiikan suhteessa diskurssintutkimukseen
- varhainen pragmatiikka tutki käytön normeja samaan tapaan kuin kielitiede kielen normeja: intuition taustalla empiriasta rakentunut kokemus mutta *metodologia* (ainakin valtaosin) epäempiirinen
- DA:n tutkimuskohteen ei kuitenkaan ole mitään mieltä olla "epäempiirinen"

Empiirinen käänne kielioppianalyysissä

- keksittyjen esimerkkien "ongelma"
- mistä korpuukset kertovat?
 - määräsuhteiden eroista
 - voivat "virkistää havainnoijan muistia" osoittamalla ohitetuksi tulleen käytön
 - mutta: voivat myös osoittaa uutta käyttöä
- miten ja mistä havainnoija voisi olla "ehdottoman varma"?

Empiirinen käänne

tieteen paradigmanmuutoksen kannalta

- oletettavasti empiirisen käänteen taustalla on tieteensosiologinen ja vahvasti tieteensisäinen syy
 - vrt. kognitiivisen kielitieteen synty, jossa syy merkittävästi myös tieteenulkoinen
- mitä empiirinen käänne nimenomaisesti ajaa:
 - säännön ja säännönmukaisuuden eron purkamista?
 - uutta metodologiaa?
 - jo käytössä olevan metodologian täsmentämistä?

Säännön ja säännönmukaisuuden eron purkaminen

- laaja ongelma: onko sääntö todella irrallaan säännönmukaisuudesta – ja jos, missä määrin ja millä lailla?
 - voisiko olla sääntö, joka säännönmukaisuutena aina kumoutuisi? mistä sääntö silloin tulisi?
- tasojen sekaantuminen: sääntö ei selitä havaittavaa kielellistä säännönmukaisuutta vaan mitä tilanteessa havainnon takana tapahtuu
 - kielen säännönmukaisuus vs. kielen tulkinnan säännönmukaisuus?

Uusi metodologia?

- mitä uutta empiirinen käänne on tuonut?
- korpus on vain erikoistunut ja teknisesti täsmentynyt muoto jo olemassaolleista aineistoista
 - onko itse asiassa suomen aineisto–korpus-eronteko jyrkempi kuin ero muissa kielissä olisi?
- toisaalta: mitä tieteenteoreettisesti väärää voidaan osoittaa keksitystä esimerkistä, *jos* se on kielenpuhujista hyväksyttävä ja sen tulkinta vastaa esitettyä?

Metodologian täsmentäminen?

- jos empiirinen käänne hakee vain metodologian täsmentämistä, se olisi todellakin "kääntötakki"
 - vrt. kirjallisuuden uuskritiikin "lähiluvun" käsite: merkitsi toisaalta tietyn ("funktionaalisen") näkökulman torjumista mutta toisaalta vain "tarkkaa analyysia"
 - huolellisen tutkimustyön painottaminen ei ole paradigmanvaihdos!

Nys saa taas puhua!

ITÄ-SUOMEN
YLIOPISTO